

פרשת וארא כתבה: אלפי כיתן

יחידה ראשונה: גאולה – לכיתות הגבוהות

- ב. וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אֲנִי ה'.
- ג. וְאַרְא אֶל אֲבֹרָהֶם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׂדֵי...
ד. וְגַם הִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּם לְתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן
אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ.
- ה. וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם
וְאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי.
- ו. לָכֵן אֹמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲנִי ה'
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדָתָם
וְגִאֲלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים.
- ז. וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם
וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם.
- ח. וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מִוְרָשָׁה
אֲנִי ה'.

קריאה יחסה

סמנו בקו תחתי את המקומות בהם מופיעה המילה 'ברית'

על איזו ברית מדובר כאן?
מי מרגיש מחויב לקיים את הברית?
חפשו בספר בראשית את המקורות לברית אותה מזכיר ה' למשה:
(בראשית פרקים יז, כו, כח) למי הבטיח ה' מה? האם ביקש משהו בתמורה?

הקיפו בעיגול צהוב את מה שגורם לה' לבוא לעזרת בני ישראל כעת.
הקיפו בעיגול כחול את הפעלים המבטאים הבטחות שמבטיח כאן ה' לבני ישראל.
סמנו בעיגול ירוק את המטרה שלשמה ה' מציל את בני ישראל.

”וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם” – שוחחו ביניכם: מדוע מבקש ה' שבני ישראל יידעו מי הוא? האם הם אינם יודעים? כיצד יידעו לפי הפסוקים שקראתם?

כתבו ליד כל משפט מספר שיציין את סדר האירועים כפי שתיארם ה' למשה:
ה' יקח את עם ישראל לעם
ה' יביא את בני ישראל לארץ ישראל
ה' יגאל את עם ישראל עם באמצעות ניסים גדולים.
ה' יתן לבני ישראל את ארץ ישראל כפי שהבטיח לאבות אבותיהם.
ה' יציל את בני ישראל מעבדות.

ריבוי קולות: כמה כוסות שליש הסדר ומה הקשר לפסוק?

אניין לארבע כוסות שליש הסדר? (ירושלמי, פסחים, י, יא)?
ר יוחנן בשם ר' בניה:
כנגד ארבע גאולות, שנאמר:
”והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצילתי אתכם מעבודתם,
וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, ולקחתי אתכם לי לעם.”
והוצאתי, והצילתי, וגאלתי, ולקחתי.

כיצד מסביר רבי בניה את מהנהג לשתות ארבע כוסות יין בליל הסדר?
קראו שוב את הפסוקים, האם לא חסרה לכם "לשון גאולה" אחת?
”והבאתי אתכם אל הארץ” מדוע לדעתכם, לא הוסיפו חז"ל עוד כוס לכוסות

הסדר לכבוד "לשון הגאולה" הזאת? האם בעיניכם היא "שווה" כוס?

רבי טרפון אומר:
חייב כל אדם לשתות חמש כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה וכנגד 'והבאתי',
ולא נפסקה ההלכה כמותו,
הלכך (=אי לכך) נוהגים למזוג מספיק- כדברי רבי טרפון, ואין שותין- כדברי החכמים.
ולכשיבוא אליהו הנביא הזכור לטוב ויברר לנו כל ספקותינו, גם ספק זה יתברר.
לכן קורין אותה 'כוס של אליהו'.

- כמה כוסות מציע רבי טרפון שישתו בליל הסדר?
- האם קיבלו החכמים את דעתו?
- האם ביטלו החכמים את דעתו לחלוטין? איזו נוסחת פשרה מצאו?
- מתי יוכלו בני ישראל לשתות מן הכוס החמישית? מי יוכל להתיר זאת?
- מדוע, לדעתכם, נבחר דווקא אליהו הנביא לפתור את הקושיה ברבות הימים?

למורה: לאורך הדורות התקיים דיון של ממש בשאלת לשון הגאולה החמישית, והדיון התרחב ביתר שאת מאז שיבת עם ישראל לארצו. מדוע אין כוס הודיה על הנס הזה בליל הסדר? האם מדובר בחשיבה גלותית? האם החזרה לארץ ישראל איננה מספיקה כדי להיחשב 'גאולה'? מתי אנחנו מודים על גאולה? רק כשהיא שלמה ומוגמרת או שניתן גם לברך על תחילת הגאולה, על החזרה לארץ ועל הישיבה בה?

זיכרו את ארבע לשונות הגאולה:

		
---	---	---

	וכאן את החמישית:	
---	-------------------------	---

רצונות / אקטואלי: גאולה

הידעת? אתחלתא דגאולה:

ביטוי בארמית שמשמעותו 'התחלת הגאולה', המושג מופיע בגמרא ומתאר תקופה שבה מתחולל שינוי ומתחיל שלב של התעוררות בתהליך הגאולה וביאת המשיח. חז"ל ניסו לתאר מה יקרה בשלב זה: יש שתיארו הידרדרות מוסרית ואסונות נוראיים ויש שדווקא תיארו צמיחה ושגשוג (ארץ ישראל תיתן פירותיה בעין יפה) או התעוררות של העם להתיישבות בארץ וללימוד תורה. בימינו ישנו וויכוח בשאלה האם מדינת ישראל היא "אתחלתא דגאולה" מעין שלב מקדים לבוא המשיח. הציונות הדתית מחזיקה בעמדה זו ולכן שמה את הדגש על יישוב הארץ ועל הגנת גבולותיה לעומתה שוללים הרבנים החרדים גישה זו מכל וכל ומצביעים (לשלילה) על חילוניותה של מדינת ישראל. ביטוי לגישה הציונית דתית ניתן למצוא בתפילה לשלום המדינה בה נאמר: "אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים, צוֹר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, בְּרַךְ אֶת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלְתָּנוּ".

מהי בעיניכם גאולה?

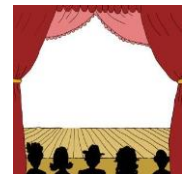
מה ההבדל בין גאולה פרטית לגאולה ציבורית / חברתית?

מה ייחשב לגאולה במובן הפרטי שלכם או של משפחתכם?

מה בעיניכם ייחשב לגאולה עבור מדינת ישראל? עבור העולם כולו?

שאלת מחשבה לסיום: כיצד אתם מצפים שגיבו בני ישראל לבשורת הגאולה שמביאים עימם משה ואהרון?

המחיזו בכיתה את משה המבשר על הגאולה הקרבה לעמו.
המחיזו את תגובת העם: התמקדו ביחסם אל משה (ואל אהרון)
וביחסם לבשורה שהביאו עימם.

וארא - יחידה שנייה: מקצור רוח ומעבדה קשה

ו. לכן אמר לבני ישראל: אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, והצלתי אתכם מעבדתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים.
ז. ולקחתי אתכם לי לעם, והייתי לכם לאלהים, וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים.
ח. והבאתי אתכם אל הארץ, אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם, ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה, אני ה'.

ט. וידבר משה כן אל בני ישראל

ולא שמעו אל משה

מקצור רוח

ומעבדה קשה.

י. וידבר ה' אל משה לאמר.

יא. בא דבר אל פרעה מלך מצרים

וישלח את-בני-ישראל מארצו.

יב. וידבר משה לפני ה' לאמר:

הן בני ישראל לא שמעו אלי

ואיך ישמעני פרעה

ואני ערל שפתיים.

(שמות, פרק ו)

קריאה יחסה

- ? כיצד קיבלו בני ישראל את דברי משה?
 ? האם תגובה זו הפתיעה אתכם?
 ? כיצד מסביר המקרא את העובדה שלא הקשיבו (אפילו לא שמעו) לדברי משה?
 ? מה הייתה המשימה הבאה שהטיל אלוהים על משה?
 ? מה ענה משה לה?
 ? כיצד מסביר משה את הסיבה לאי הצלחתו העתידית אצל פרעה?

כיצד ניתן להסביר את הפער בין הסיבה שנותנת לנו התורה לכך שהעם לא שמע את משה (מקוצר רוח ומעבודה קשה) לבין האופן שבו הסביר משה את הדבר לה' (ואני כבד פה וכבד לשון?)

שוחחו בכיתה על הפער בין בשורת הגאולה של משה לבין מצבם של בני ישראל.

למורה: בקטע שלפנינו נראה שישנו נתק בין משה לעם, משה מגיע לעם עם בשורה אלוהית של גאולה ויציאה ממצרים אך גם מלא חששות לגבי יכולתו לדבר אל העם בשל היותו "כבד פה וכבד לשון" (ברמת הפשט – מגמגם). הוא פוגש את בני ישראל עייפים וטרודים מרוב צרות וקשיים והם בכלל לא מסוגלים לשמוע את "המילים הגדולות" או להתייחס לתקווה הניסית שמשה מביטח להם. משה מייחס את התעלמותם ממנו לקושי שלו בדיבור וכנראה לא מבין באיזה מצב של מצוקה נמצא העם. משה כנראה לא הבין שהם טרודים מדי ביום יום מכדי להיסחף בבשורות שהביא ומייחס את העובדה שלא הקשיבו לו לחששות האישיים שלו – הוא כבד פה וכבד לשון ולכן לא מקשיבים לו ואיך יקשיב לו פרעה?

ריבוי קולות: מקוצר רוח ומצב קשה

לקטנים (אבל לא רק):

התייחסו לקריקטורה שלפניכם (מתוך אתר פרשת השבוע של גלים ותל"י)

מה אומר משה לאיש השוכב? מי אמר לו לומר זאת?

מדוע האיש ישן? כיצד הוא מתייחס לדברי משה או למשה?

מדוע מרים משה את ידיו, השמיעו את דבריו בטון הדיבור בו אמר אותם.

השמיעו את דברי האיש הישן בטון בו הוא השמיע אותם

מדוע האיש הישן לא מתייחס ברצינות לדברי משה?

מה לדעתכם, הוא חושב על משה?

אילו היה האיש הישן קם ומדבר אל משה: מה היה אומר או מספר לו?

מה היו משה והאיש הישן צריכים לומר זה לזה כדי שתתקיים ביניהם שיחה

אמיתית? מה היה גורם להם להקשיב ולהבין זה את זה?

כתבו שיחה דמיונית שכזו, בין משה לבין האיש (לאחר שהתעורר...) ניתן להמשיך

את השיחה בצורה של קומיקס.

בני ישראל לא האמינו לדברי משה בשל קוצר רוחו של משה
שלא התאמץ לארגן את דבריו ולייפות אותם כדי שייכנסו לאוזני וללב מאזיניו.
דבר זה נבע משעות ההתבודדות הארוכות שהעביר משה אצל ה'.
עיבוד לדברי הרלב"ג

הפירוש במקור :

ולא האמינו ישראל לדברי משה
מפני קוצר רוח משה להתחנן בסדור דבריו כראוי,
כדי שייפה להם זה המאמר באופן שיכנסו דבריו באוזניהם,
והיה זה כן מפני רוב התבודדות משה בהשגות הא-להיות
ר' לוי בן גרשום, המאה הי"ג-הי"ד, מבאניול שבפרובנס,
בתוך : מקראות גדולות הכתר, שמות, חלק א', עמ' 45.

- רוחו של מי הייתה קצרה עפ"י הרלב"ג?
- למה גרם קוצר רוחו של משה?
- מדוע היה משה קצר רוח?
- מה אומר לנו הרלב"ג על הנהגתו של משה בשלב זה?
- מה הייתם מציעים למשה לשנות בדבריו? למה הייתם מציעים לו להתייחס?

...והן שתי סיבות :

- א. "קוצר רוח" שקצרה נפשם בעמלם
- ב. "בעבודה קשה" שהיו עושים, שלא היה להם פנאי אפילו לשמוע בשורות טובות, והיה אם כן הקוצר רוח בנפש, והעבודה הקשה בגוף.

(דון) יצחק אברבנאל - פורטוגל-ספרד-איטליה (1437-1508) פרשן התורה והוגה דעות.
נולד בליסבון, בירת פורטוגל למשפחה עשירה שהייתה מקורבת לבית המלוכה המקומי. כנער, זכה לחינוך יהודי-תורני וכן לחינוך כללי. בבגרותו עסק במסחר ולאחר מות אביו ירש את משרתו כשר האוצר של מלך פורטוגל. ב-1483 מת מלך פורטוגל, יורשו העליל על האברבנאל שהיה שותף בקשירת קשר והוא נאלץ לברוח לספרד. גם בספרד הגיע לגדולה ונתמנה לשר האוצר של המלך פרדיננד והמלכה איזבלה, אך לא חלף עשור ויהודי ספרד, והאברבנאל בכללם, גורשו מארצם. האברבנאל נדד לאיטליה, גר בה בערים שונות ובסוף ימיו שירת בחצר המלכות בוונציה, בה נפטר. מלבד עיסוקיו הציבוריים, עסק אברבנאל גם בפילוסופיה ובהגות וכתב מספר יצירות העוסקות בהשקפה ובאמונה, וביניהם פירוש ל"מורה נבוכים" לרמב"ם, פירושים להגדה של פסח ופירוש למסכת אבות, אך המוכר שבכתביו הוא דווקא פירושו למקרא (על חמשה חומשי תורה ועל נביאים ראשונים).

מי היה קצר רוח עפ"י אברבנאל? ממה נגרם קוצר רוח זה?

כיצד מסביר אברבאנל את הסיבה שבגללה לא הקשיבו בני ישראל למשה?
מה פשר ההפרדה שהוא עושה בין "קוצר רוח" ל"עבודה קשה"? מה ההבדל ביניהם בעיניו?

כיצד אתם מבינים את הביטוי "לא היה להם פנאי אפילו לשמוע בשורות טובות"? האם היכולת לשמוע בשורות טובות קשורה רק בפנאי? מה הקשר בין פנאי לשמיעה? (כדאי כאן לשאול מה צריך להיות פנוי כדי לשמוע בשורות טובות? האם רק הזמן? או שזה משהו נפשי יותר?)

רַאיוֹנִי:

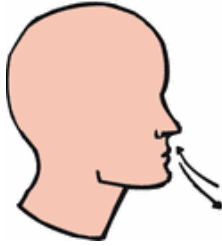
- האם אתם נמצאים לפעמים במצבים של "קוצר רוח", שאין לכם פנאי נפשי ופיזי להתפנות למישהו אחר? הביאו דוגמאות
- בקטע שקראנו בני ישראל אינם פנויים לשמוע בשורות טובות, האם קרה לכם שעברתם ימים כ"כ קשים שלא הצלחתם להאמין שמהו טוב יקרה אפילו אם אחרים ניסו לומר לכם שהדברים יסתדרו ויהיה בסדר?
- האם אתם שמים לב כשזה קורה לכם, או שאולי שמים לב ל"מצב רוח" הזה רק מאוחר יותר? מתי?
- מתי זה קורה לסובבים אתכם? מתי ההורים (מתי המורים)? אינם פנויים רגשית להקשיב, האם הם אינם פנויים רגשית להקשיב לדברים מסוימים ולאחרים כן? מתי תבואו אליהם או למישהו אחר עם בשורה טובה? מתי תבואו עם בשורה רעה? מתי "לא כדאי" לגשת למישהו עם בקשות, קושי או סיפור משמח?
- איך אתם מבחינים כשאחרים שרויים במצב הזה? האם לפעמים אתם מעירים להם או שאתם נותנים לזה לחלוף? כיצד נכון לנהוג במצבים כאלה?
- מה הרווח ומה ההפסד שנגרם לנו כשמישהו נמנע מלומר או לספר לנו משהו בגלל שהוא חושב שאיננו "פנויים" להקשיב כרגע?
- לזמן מתאים קוראים ל'תו' (מהמילה עת), לפעמים אנחנו אומרים ש"הכל עניין של עיתוי" או ש"זו שאלה של עיתוי" מתי הרגשתם את זה?

אקטואלי (לכיתות הגבוהות)

- בפרשתנו נראה כאילו "משה לא מרגיש את העם", מתי אנחנו מרגישים שההנהגה מנותקת מרחשי ליבו של הציבור?
- מה צריך מנהיג טוב (במדינה, בביה"ס או בכיתה) לעשות על מנת להבין את המצב הנפשי של אנשיו ולהתאים אליהם את הדיבור?
- איפה במציאות הישראלית והעולמית בת ימינו אתם מזהים דברים שהיו צריכים להיאמר בעיתוי אחר? או בצורה אחרת?

מדבר מילה: קוצר רוח

חשבו עם התלמידים על ביטויים בהם משתמשים במילים ארוך וקצר (זיכרון ארוך וקצר, אורך רוח, ארך אפיים, קוצר נשימה, לקחת נשימה ארוכה, לראות רחוק או קצר רואי (במובן המטפורי ולא הרפואי). מה מביע אורך או קוצר?

נסו לנשום איתם: קצר וארוך, איזה רגש יכול להתחבר לכל אחת מהנשימות הללו?

תוכלו בשיחתכם עם התלמידים להתייחס לביאור הבא מתוך ויקיטקסט:

בכמה מקומות בתנ"ך נאמר, שצריך להיות ארך רוח ולא קצר רוח:

(משלי יד כט): "אַרְךָ אַפְּיִם רַב תִּבְּוֶנָה, וְקָצֵר רוּחַ מְרִים אֲנִלֶּת"

(קהלת ז ח): "טוֹב אַחֲרֵית דְּבַר מְרֵאשִׁיתוֹ, טוֹב אַרְךָ רוּחַ מִגְּבַה רוּחַ"

1. רוב המפרשים פירשו שהפסוקים מתייחסים לכעס - קצר רוח הוא "הממהר לכעוס" (מצודת דוד), ו ארך רוח הוא "המאריך רוגזו ואינו ממהר לריב" (רש"י).
2. אולם, המשמעות המילולית של המילה רוח היא "תנועה של אויר", ובפרט, תנועה של אויר היוצא מהריאות, נשיפה. לפי זה, קצר רוח הוא אדם הנושף נשיפות קצרות ומהירות, ו ארך רוח הוא אדם הנושף נשיפות ארוכות
3. בנוסף לכך, הרוח מסמלת את המחשבות. לפי זה, קצר-רוח הוא אדם שאינו מסוגל לחשוב עד הסוף, אדם ש"חושב בקיצור", וארך-רוח הוא אדם שחושב לעומק, אדם שמאריך במחשבות ובשיקול דעת.

כל המשמעויות קשורות זו לזו, שכן אחת הדרכים היעילות ביותר להירגע ולהימנע מכעס, ולפעול בצורה שקולה ומחושבת, היא להאריך את הנשיפה: "כאשר אנו נמצאים במצב קשה... נשפו באיטיות. בדרך זו, אתם שולטים בנשימה המואצת הנגרמת מלחץ שאתם מצויים בו... כדי לפתח שליטה טובה יותר בנשימה, בלו כל יום דקות ספורות... בהתרכזות, כשכף יד אחת מונחת על קיבתכם. נשמו בקלות. לאחר כל שאיפה קלה של אויר, נשפו בצורה ממושכת... כאשר אתם רצים להרים את שפופרת הטלפון, במקום לשאוף אויר במהירות לתוך הריאות, נשפו החוצה באיטיות. כאשר אתם פותחים בהגשת הצעה כלשהי או בטיעון מסויים, הכינו את עצמכם על-ידי נשיפות אויר אחדות איטיות ומבוקרות, ולא על-ידי שאיפה גדולה ומיותרת של אויר..." (פיליפה דייוויס, "עצמה אישית", הוצאה ראשונה, עמ' 182).

ניתן לפרש כך גם פסוקים נוספים שבהם נזכרת רוח:

(משלי טז לב): "טוֹב אַרְךָ אַפְּיִם מִגְּבוֹר, וּמְשָׁל בְּרוּחוֹ מִלְכָּד עִיר" - מי שמצליח לשלוט באורך הנשיפה שלו, יכול להתנהג ולהנהיג את העיר באופן שקול ואחראי

http://he.wikisource.org/wiki/%D7%91%D7%99%D7%90%D7%95%D7%A8:%D7%A7%D7%95%D7%A6%D7%A8_%D7%A8%D7%95%D7%97,%D7%90%D7%95%D7%A8%D7%9A_%D7%A8%D7%95%D7%97

ארכא - יחידה מ'fe אתה תדבר... ואהרון אחיך ידבר

א. ויאמר ה' אל משה:

ראה נתתיך לפרעה

ואהרן אחיך! ה'ה נביאך.

ב. אתה תדבר את כל אשר אצוּך.

ואהרן אחיך ידבר אל פרעה

ושלח את בני ישראל מארצו.

(שמות פרק ז)

קריאה יחסה:

? ראה נתתיך לפרעה – כיצד אתם מבינים את הביטוי הזה?

? מה מהתפקידים של אלוהים משה אמור לעשות מול פרעה?

? מה פירוש "אהרן אחיך! ה'ה נביאך"? מהו נביא? אל מי הוא מדבר?

☛ האם משה זקוק לנביא? מה המשמעות של נביא במקרה של משה ואהרון? (האם

יכולת חיזוי העתיד או דיבור בשם ה' היא התכונה העיקרית של הנביא כאן? אולי יכולתו לדבר אל

קהלים גדולים ולהתריע בפניהם על המחיר שישלמו על מעשיהם? אולי יכולתו לעשות ניסים כדי

להוכיח שהוא מדבר בשם ה'?) מדוע מינה ה' את אהרון לנביאו של משה?

? אל מי ידבר ה'?

? מי יביא את דבר ה' אל פרעה?

☛ מדוע משה לא מדבר אל פרעה ישירות? (האם זה קשור לחוסר הביטחון שלו בשל היותו

מגמגם והרצון של ה' לחזק אותו ולהקל עליו? אולי גם ה' מעדיף שאדם רהוט ידבר ולא מגמגם?)

☛ "ושלח את בני ישראל מארצו" – לדעתכם, האם מספיק שה' ידבר אל משה ואהרון

אל פרעה כדי שבני ישראל ייצאו ממצריים? מדוע עלול פרעה לסרב לשלח את בני ישראל

מארצו? מה יכול לגרום לו לעשות זאת בכל זאת?

רפונטי:

☛ מתי ביקשתם ממישהו שידבר בשבילכם? מה הייתה הסיבה? מדוע בחרתם דווקא

באותו אדם? האם אותו אדם סייע או קלקל?

☛ מתי מישהו ביקש מכם לדבר עבורו? מה הייתה הסיבה לכך? האם הצלחתם?

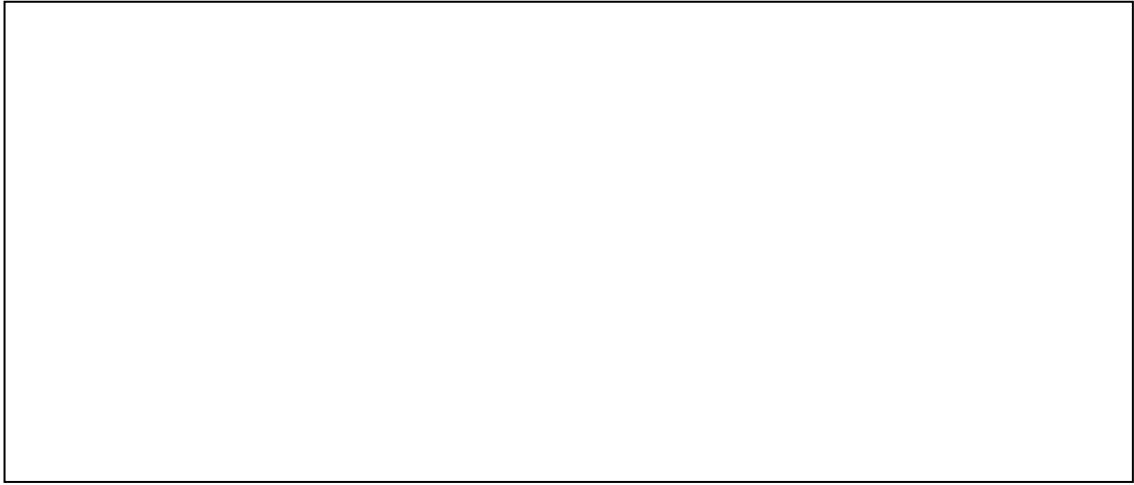
☛ חשבו על מקצועות או תפקידים של אנשים המדברים בשמם של אנשים אחרים

(למשל: מתורגמנים, אנשים המדברים עבור אנשים חרשים או אילמים, נבחרים ציבור) מה משותף

לאנשים שמדברים בשמם? מה משותף לדוברים בשם אחרים?

זיכרו את משה ואהרן הבאים יחד לדבר בפני פרעה (נסו לאפיין כל אחת מן

הדמויות ע"י הציור)

copyright © Kuvasto 2009

מדרכ יצירה

התבוננו ביצירה שלפניכם

הפסל הפיני האנס אוטרה (1888-1967) פיסל ב 1923 את משה מחזיק בשתי ידיו את אהרון

כיצד מאופיינת כל אחת מהדמויות :

היכן פיו של משה? ושל אהרון?

מי גדול יותר? מי קטן יותר?

מי עומד לפניכם? מי מאחור?

מה מחזיק כל אחד בידיו? האם יש לכך משמעות?

האם ההבדלים הללו מביעים את הפער בין התפקידים שלהם (בעיני הפסל)?

למורה : הפסל הפיני מביא בפנינו פרשנות אישית לקשר, לפער ולתפקוד המשותף של משה ואהרון. השניים העומדים כעמוד אחד משלימים, מכילים, מייצגים ואפילו מסתירים זה את זה. שוחחו עם התלמידים על פרשנותו של הפסל. האם הם מסכימים איתה? האם היו משנים איזשהו פרט?

ניתן להציע לתלמידים ליצור מפלסטלינה יצירה המתארת את הקשר בין אהרון ומשה (בייצוגים ממשיים או מופשטים).

(היצירה מתוך אתר תל"י – אסופות מדרש אומנות)

וארא - יחידה רביעית: ואני אקשה את לב פרעה

- א. ויאמר ה' אל מֹשֶׁה: רֵאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעָה וְאֶהְרֵן אַחִיךָ יְהִיֵּה נְבִיאֶךָ.
- ב. אַתָּה תְדַבֵּר אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ וְאֶהְרֵן אַחִיךָ יְדַבֵּר אֶל-פָּרְעָה וְשַׁלַּח אֶת-כְּנִי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ.
- ג. וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פָּרְעָה וְהִרְבִּיתִי אֶת אֶתְנִי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם.
- ד. וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פָּרְעָה וְנִתַּתִּי אֶת יָדֵי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי, אֶת עַמִּי, כְּנִי יִשְׂרָאֵל, מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשַׁפְטִים גְּדֹלִים
- (שמות, פרק ז)

קריאה יחסה:

- ? "וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פָּרְעָה" – מה פירושו? שוחחו על הדימוי של לב קשה ולב רך.
- ? הקיפו בעיגול כחול את התוצאה לכך שה' יקשה את לב פרעה.
- ? מה יקרה לאחר שפרעה לא ישמע למשה ולאהרון?
- ? "וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי" מי הם צבאות ה' עפ"י הפסוקים שקראנו?
- 🌸 מדוע לדעתכם, ה' קורא לבני ישראל 'צבאותי'. האם בני ישראל יכולים לשמש כצבא? איזו מלחמה / משימה מועיד ה' ליצבא? הזה?
- 🌸 מה יקרה לדעתכם, אם ה' לא יקשה את לב פרעה?
- 🌸 מדוע לדעתכם, מתכוון ה' להקשות את לב פרעה?
- 🌸 האם זה הוגן, לדעתכם, שה' מקשה את ליבו את פרעה ואח"כ מתכוון להנחית עליו מכות כדי שיסכים לשחרר את בני ישראל?

הידעת? לא קשה כאן

ביטוי בעברית המציין אדם שלא ניתן להשפיע עליו, או לעורר בו רגשות חיוביים כגון חמלה או אהבה. לפניכם שני מקומות בהם ישנו שימוש בביטוי זה:

וְנִתַּתִּי לְכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתְּוּ בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֵתִי אֶת-לֵב הָאֲבֹן מִבְּשָׁרְכֶם וְנִתַּתִּי לְכֶם לֵב בָּשָׂר – חזון אחרית הימים של הנביא יחזקאל (יחזקאל, פרק לו, פסוק כו)

הַכְתָּל - אֲזוּב וְעֵצְבַת, הַכְתָּל - עוֹפֶרֶת וְדָם. יֵשׁ אֲנָשִׁים עִם לֵב שֶׁל אֶבֶן, יֵשׁ אֲבָנִים עִם לֵב אָדָם.

(מאת יוסי גמזו - שיר שנכתב על הכותל אחרי מלחמת ששת הימים)

רִימוֹי קוֹלָאוֹת: וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרָעָה

האם אין כאן פגיעה בעיקרון הבחירה החופשית? כיצד יכל פרעה לעשות טוב (לו רצה) אם ה' מקשה את ליבו? האם זה הוגן?

אמר ר' יוחנן :

דבר זה למינים (לא מאמינים) לומר שאין זו אשמתו של פרעה כי לא יכל לחזור בתשובה....
ענה לו רבי שמעון בן לקיש :

הקדוש ברוך הוא מתרה (=מזהיר) באדם בפעם הראשונה, שנייה ושלישית ואם אינו חוזר בו, ה' הוא נועל לבו מן התשובה, כדי להענישו על מה שכבר חטא.

הפרשנות במקור :

אמר ר' יוחנן :

מכאן פתחון פה למינין לומר : לא הייתה ממנו שיעשה תשובה.
אמר לו ר' שמעון בן לקיש : ייסתם פיהם של מינין, אלא (משלי ג', ל"ד) : "אם ללצים הוא יליץ",
שהקדוש ברוך הוא מתרה בו באדם בפעם הראשונה, שנייה ושלישית ואינו חוזר בו, והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא.

(שמות רבה י"ג ד)

מה שואל רבי יוחנן?

מה ענה לו רבי שמעון בן לקיש?

מדוע הקשה ה' את לב פרעה עפ"י בן לקיש?

מה קדם להכבדת ליבו של פרעה?

האם מקובל עליכם הסברו של בן לקיש? האם זה הוגן שלאחר מספר אזהרות

צריך לבוא עונש ואין שום מקום לתשובה?

הקב"ה חפץ בכך שרשעים יחזרו בתשובה ולכן גם אמר שירבה באותו ובמופתים כדי שהמצרים יחזרו בתשובה בראותם את כוחו של ה'.

אבל – אילו לא הכביד ה' את לב פרעה הוא היה משחרר את בני ישראל רק משום כובדן של המכות (כלומר מתוך זה שהכריחו אותו, מתוך כפייה) ולא משום שהכיר בה' וחזר בתשובה. לו היה חוזר בתשובה באמת ולכן משחרר את בני ישראל לא ניתן היה למנוע זאת ממנו.

הפרשנות במקור :

הנה בהיות האל חפץ בתשובת רשעים ולא במיתתם... אמר שירבה את אותותיו ואת מופתיו. וזה להשיב את המצרים בתשובה, בהודיעו להם גדלו וחסדו באותות ובמופתים...

ואין ספק שלולא הכבדת הלב היה פרעה משלח את ישראל בלא ספק, לא על צד תשובה והכנעה לאל יתברך שיתנחם מהיות מורד, אף על פי שהכיר גדלו וטובו (של ה'), אלא על צד היותו בלתי יכול לסבול עוד את צרת המכות... וזאת לא הייתה תשובה בכלל. אבל אם היה פרעה חפץ להיכנע לאל יתברך ולשוב אליו בתשובה שלימה - לא היה לו מזה שום מונע

(ספורנו, פרק ז, פסוק ג).

- האם האותות והמופתים הם עונש עפ"י ספורנו? למה נועדו? 🌸
- מדוע הכביד ה' את לב פרעה? מה רצה למנוע? 🌸
- מה היה קורה לו היה פרעה חוזר בתשובה בכנות ולא רק מלחץ המכות? 🌸

למורה: ישנן פרשנויות רבות לפסוק זה וניתן למצוא את חלקן בראשי פרקים כאן:

http://he.wikisource.org/wiki/%D7%91%D7%99%D7%90%D7%95%D7%A8:%D7%94%D7%91%D7%97%D7%99%D7%A8%D7%94_%D7%94%D7%97%D7%95%D7%A4%D7%A9%D7%99%D7%AA_%D7%A9%D7%9C_%D7%A4%D7%A8%D7%A2%D7%94_-_8_%D7%93%D7%A2%D7%95%D7%AA

רַחוּמָי:

"בדרך שאדם רוצה לילך בה - מוליכין אותו"
(בבלי, מכות, י, ע"ב)

פרעה הלך בדרך הרעה: הוא הפך את בני ישראל לעבדים, אח"כ ציווה על המיילדות להרוג את ילדיהם ואז ציווה על עמו להשליך את בניהם לים. גם לאחר 5 מכות הוא עדיין עמד בסירובו ואז החל ה' להכביד את ליבו. האם לפעמים אנחנו נכנסים מראש למצב של עמדה נוקשה ובלתי מתפשרת ומתקשים לצאת ממנו?

במשפט שלמעלה הביעו חז"ל את האמונה כי אדם בוחר בדרך ואח"כ מקבל לכך סיוע ממרום. במקרה הטוב הוא מקבל סיוע. במקרה הרע הוא נשאר "תקוע" בדרך בה בחר, ה' מכביד את ליבו, חבריו נוטשים אותו, אנשים מפסיקים להאמין בצדקתו והוא בשלו כי בדרך בה בחר לילך – מוליכין אותו. מתי הופך אדם ממי ש"בוחר ללכת" למי ש"מוליכין אותו"?

נשוחח עם התלמידים על בחירה חופשית בחיים: האם יתכן שפרעה נותר 'לכוד' בהחלטתו שלא לשחרר את בני ישראל? מתי אנחנו 'לכודים' בהחלטות שקיבלנו בעצמינו? עד כמה אנחנו בוחרים במהלכים שלנו ועד כמה הם נכפים עלינו?

האם קרה פעם לאדם קרוב אלי ש"הכביד את ליבו" והתקשה אחר כך לצאת מעמדה זו (בלשונונו: לרדת מהעץ הגבוה)?

כיצד ניתן לסייע לאדם "המכביד את ליבו" לשנות את דעתו ולחזור לדרך טובה יותר?

האם זה קרה פעם לי? 🌸

כיצד ניתן להימנע ממצב כזה? כיצד אוכל לשנות את דעתי במידה ויש בכך צורך? 🌸

אקטואלי:

האם אתם מכירים מנהיגים מההיסטוריה או מן האקטואליה שהתקשו לשנות החלטה שקיבלו והובילו את עצמם או את עמם לאסון? האם אתם מכירים מקרה הפוך? של גמישות מחשבתית ומנהיגותית? לאן הובילה?

אכרא - יחידה חמישית: דָּבָר

- א. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה :
בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ וְדַבֵּרְתָּ אֵלָיו :
כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים :
שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי .
- ב. כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶדָּ מִחֲזִיק בָּם .
- ג. הֲנִיחֵה יָד ה' הַזֹּאת בְּמִקְנֶדָּ אֲשֶׁר בְּשַׂדֵּה
בְּסוּסִים בְּחֹמְרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאֵן
דָּבָר כָּבֵד מְאֹד .
- ד. וְהִפְלֵה ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם
וְלֹא יָמוּת מִכָּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר .
- ה. וַיִּשָּׂם ה' מוֹעֵד לֵאמֹר :
מִחֹר יַעֲשֶׂה ה' הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ .
ו. וַיַּעַשׂ ה' אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מִמְּחֹרָת
וַיָּקַת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם
וּמִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מֵת אֶחָד .
- ז. וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲהַ וְהִנֵּה לֹא מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד
וַיִּכְבֵּד לֵב פְּרַעֲהַ
וְלֹא שְׁלַח אֶת הָעָם .

(שמות, פרק ט)

קריאה יחסה

- ? מה שולח ה' את משה לומר לפרעה? איזו דרישה הוא מציג בפניו?
- ? במה הוא מאיים במידה ולא תתקיים דרישתו?
- ? מה עלול להיות הנזק לבני האדם כתוצאה ממכת הדבר?
- ? מדוע 'הפלה' ה' בין מקנה בני ישראל לבין מקנה מצריים?
- ☛ "וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲהַ וְהִנֵּה לֹא מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד" – מדוע, לדעתכם, שלח פרעה שליחים שיבדקו אם גם מקנה בני ישראל נפגע? מה יכול היה ללמוד מכך?
- ? האם האות הזה שינה את דעתו של פרעה?
- ? האם השיגה המכה את מטרתה?

הכינו כתבה לטלוויזיה של מצריים והתייחסו לנקודות הבאות :
(תוכלו גם להמחיש כתבה בהרכב נרחב : כלומר כתבה מצולמת עם כתב
וקריין באולפן, ותוכלו גם להכין הודעה מהאולפן בהרכב מצומצם
יותר).

1. המפגשים בין משה אהרון ופרעה והחלטות פרעה.
2. המכות שנחתו על מצריים עד כה והמחיר שגבו מן המצרי הפשוט
3. דעתו של המצרי הפשוט על המצב
4. מכת הדבר, גילויה והשפעותיה.
5. הערכות של פרשנים פוליטיים.
6. תיאור המצב אצל בני ישראל ופרשנויות.

למורה : ברוח זה ניתן לעבוד על כל מכה בנפרד או על מכות נבחרות.
המטרה כאן היא להביא את סיפור סבלו של המצרי הפשוט והשפעת המכות עליו בתחום החומרי והרוחני. ספרי ההיסטוריה בד"כ מספרים לנו את סיפורם של המנהיגים והאליטות כך גם, במידה רבה, עושה התורה המתארת לנו את המתרחש בבית פרעה או בהתייעצויותיו עם יועציו, אך נותנת לנו מידע מועט על ההשפעה על האדם הפשוט, המחיר שמשלמים הוא ומשפחתו וההרס לשנים הבאות.

בתיאורי המכות ישנם אזכורים קצרים של ההשלכות על העם לדוגמא :

וַיִּחַפְּרוּ כָּל-מִצְרַיִם סָבִיבַת הַיָּאֵר מִיֵּם לְשָׁתוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לְשָׁתוֹת מִמַּיִם הַיָּאֵר (שמות, ז, כד)

וְשָׂרָף הַיָּאֵר צַפְרֵדַעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתָךְ וּבְחֹדֶר מִשְׁכַּבְּךָ וְעַל-מִטְתְּךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעֹמֶד וּבְתֵנוּנֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ. וּבִכָּה וּבְעֹמֶד וּבְכָל-עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצַּפְרֵדַעִים. (שמות, ז, כח-כט)

הַיָּרֵא אֶת דָּבָר ה' מַעֲבָדֵי פְרַעֲה הַנִּיֵּס אֶת עֲבָדָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבְּתִים. וְאֲשֶׁר לֹא שָׂם לְבוֹ אֶל דָּבָר ה' וַיַּעֲזֹב אֶת עֲבָדָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה (מכת הברד : שמות, ט, כ-כא).

ניתן "ללקט" עם התלמידים את הפסוקים מהם נלמד על מצבו של העם, ניתן להביא אותם ולבקש מהתלמידים לתאר בדרכים יצירתיות שונות (יומים, כתבות, יצירה ועוד) את סבלם ומחשבותיהם של המצרי והמצרייה הפשוטים.

אקטואלי (יכולה גם להיות המשק היחידה הקודמת):

- מתי ועד כמה משפיעות החלטות של מנהיגים על האדם הפשוט. 🍀
- עד כמה לדעתכם, מתייחסים המנהיגים להשפעות אלו כשהם קובעים מדיניות? 🍀
- האם בעניין זה ישנו הבדל בין משטר דמוקרטי לדיקטטורה? 🍀
- עד כמה אתם מרגישים שהשלטון במדינת ישראל קשוב לצרכי משפחתכם, קהילתכם וכו'? 🍀
- לו יכולתם לדבר עם מנהיג ישראלי כיום : מה הייתם מבקשים ממנו שיעשה או שישנה? 🍀

